

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUSLARARASI DİNÎ MÛSİKÎ SEMPOZYUMU

**FROM PAST TO PRESENT INTERNATIONAL RELIGIOUS MUSIC
SYMPOSIUM**

03-04 KASIM 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

KUR'AN ÂYETLERİNİN MAKAMSAL OKUYUŞ İLE EZBERLENMESİ*

Fatma Zehra KARIŞMAN**

Özet

“Din” ve “müzik” pek çok kişinin yaşamında her an var olabilmelerine rağmen, ilk anda birbirinden uzak iki kavram olarak algılanabilir. Ancak insanlık tarihine bakıldığında müziğin kimi zaman dini duygu ve düşüncelerin ifadesinde kimi zaman da dini öğretilerin geniş kitlelere yayılmasında önemli bir vasıta olduğu görülebilir. Öyle ki iki ilahi dinin (Hıristiyanlık, Yahudilik), kutsal kitap metinlerinin ezberlenmesinde etkili olduğu için mâbedlerinde müziğe yer verdiklerinin bilgisi bizi bu araştırmayı yapmaya sevk etmiştir. Araştırmanın amacı; “Kur’an-ı Kerim âyetlerinin ezberlenmesinde makamsal okuyuşun etkisi var mıdır?” sorusunun cevabını aramaktır. Bu amaç doğrultusunda gönüllü katılımcılardan oluşturulan deney ve kontrol grupları ile dört haftalık süreçte deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu iki gruptan deney grubuna makamlı bir şekilde gerçekleştirilen Kur’an tilâveti dinletilerek belirlenen âyetlerin ezberlenmesi kendilerinden istenmiştir. Kontrol grubundan ise aynı âyetlerin makamsız bir şekilde gerçekleştirilen tilâvetini dinleyerek ezber yapmaları talep edilmiştir. Katılımcıların uygulama sonunda ezberlerini okumaları esnasında izinleri dâhilinde alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından dinlenmiş ve uzman okuyuşundan yola çıkılarak belirlenen kıstaslar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden elde edilen veriler ve katılımcıların doldurduğu bilgi formlarındaki veriler istatistik testlere tabi tutularak analiz edilmiştir. Analizler neticesinde iki grubun yapısal uyumunu ortaya çıkaran ve makamsal okuyuş dinlemek suretiyle ezber yapan grubun diğerine göre daha başarılı olduğuna işaret eden bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dini Müzik, Makamsal Okuyuş, Kur’an Ezberi, Deney, İstatistik.

The Memorisation of Verses of the Quran With Maqam

Abstract

Although “Religion” and “Music” can take part in the lives of many people at every moment, when pronounced together, they may be perceived as discint two concepts. However, it can be seen that music has been a significant means of expression of the feelings and thoughts related to religion and sometimes spreading the religious doctrines to large masses throughout the history. The fact that the two divine religions (Christianity and Judaism) included music in their shrines, since it has been understood that music is effective in memorisation of holy writ texts, has prompted us to conduct this study. The purpose of this research is to seek the answer to the question “Does recitation with maqam have an effect on memorisation of the verses of the Quran?”. An experimental study of four weeks, was performed experimental and control groups constituted from volunteers. The experimental group was asked to listen to the Quran recitation which was performed with maqam and to memorise the specified verses. Whereas the control group was asked to listen to the recitation of the same verses without any maqam and to memorise the verses. Participants’ sound were tape recorded within their permissions while they were reading the memorised verses. The tape records were listened by the researcher and these were evaluated within the frame of criteria determined based on expert’s reading. The codings were analyzed statistically. The findings indicate the structural harmony of the two groups and pointed that the group which memorised by listening the recitation with maqam, is more successful in memorising compared to the control group.

Keywords: Religious Music, Recitation with Maqam, Memorising of Quran, Experiment, Statistic.

* Bu bildiri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk Din Musikisi Bilim Dalı Yüksek Lisans programında Fatma Zehra KARIŞMAN tarafından hazırlanan “Kur’an Âyetlerinin Ezberlenmesinde Makamsal Okuyuşun Etkisi” (2017) başlıklı yüksek lisans tezi kaynak alınarak yazılmıştır.

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, karismanfatma@hotmail.com.

Giriş

Bu çalışmada, Kur'an âyetlerinin ezberlenmesi esnasında makamsal bir okuyuşu dinlemenin ezbere etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Bildirinin yazımında kaynak alınan tezin¹ literatür taramasında,² Kur'an ezberinde makamsal okuyuşun etkisi ile ilgili müzik alanında ve dini ilimler alanında herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından bu konu araştırmaya değer bulunmuştur. Kıraat, Psikoloji, İstatistik alanındaki uzmanlarla yapılan görüşmeler ve gerçekleştirilen pilot çalışma neticesinde araştırma materyalleri hazırlandıktan sonra gönüllü katılımcılarla deneysel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonunda, katılımcıların yaptıkları ezberi okumaları sırasında izinleri dâhilinde alınan ses kaydı daha sonra araştırmacı tarafından dinlenerek, uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin istatistik analizleri, alanın uzmanı tarafından yapılmış,³ elde edilen bulgular araştırmacı tarafından alt problemler ve hipotezler açısından tartışılarak sonuca ulaşılmıştır. Bu bildiride, araştırmanın amacı doğrultusunda yansız atamayla oluşturulan deney ve kontrol gruplarının, ezber doğru okuyuş sonucu (dos.) ortalamaları katılımcıların müzik eğitimi durumu açısından karşılaştırılmaktadır.

1. Yöntem

1.1. Problem Durumu ve Cümlesi

Ahmet Hakkı Turabî'nin "İbn Sina ve Müzik" adlı bildirisinde İbn Sina'ya göre "*hep daha güzel olan üzerine kurulu bir iş ve kişisel hazzın ifadesi*" olduğu belirtilen müzik,⁴ insan yaşamının hemen her döneminde yer almaktadır. "Müziğin Kişisel-Toplumsal-Ulusal-Uluslararası İşlevleri Üzerine" isimli bildirisinde müziğin sosyal, kültürel, siyasal ve daha pek çok alanda kullanılabilme özelliğinin olduğunu ifade eden Gülşen Göksel Erdal bunun yanında kişisel, toplumsal, ulusal, uluslararası işlevlerinin de olduğunu belirtmiştir.⁵ İlkey Şahin, din ve müzik ilişkisini ele aldığı "Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik" isimli makalesinde, kitlelere ulaşma ve onları etkileme gücüne sahip olan müziğin, kendilerini ifade etmek ve toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmek üzere, dinlerin müracaat ettikleri sanat türlerinin başında geldiğini iddia etmektedir.⁶ Feyzan Göher; ilahi dinlerde müzik ve dinin baştan beri iç içe olduğunu, misyonerlerin puta tapan insanları Hıristiyan yapmak için ilahilerden yararlandıklarını, Latince bilmeyen kişilerde ve vaaz dinlemekten kaçınarak eski inançlarında direnen insanlar üzerinde müziğin etkileyici olduğunu "Müziğin Toplumsal İşlevi Müzik, Siyaset, Din ve Ekonomi" isimli bildirisinde dile getirmiştir.⁷ Bunun yanı sıra Süleyman Uludağ, "Musiki Âlemdeki Süsün Bir Parçasıdır" isimli makalesinde, insanlık tarihi ile eş tuttuğu din-müzik ilişkisinde, dinin müziğin en önemli konularından biri olduğunu, insanların dini ve kutsal metinleri sesleri ile süsleyerek terennüm ettiklerini ifade etmiştir.⁸ Safa Yeprem "Türk Cami Musikisi İle Mukayeseli Olarak İstanbul Gayr-ı Müslimlerinde Mabed Musikisi" isimli doktora tezinde; Yahudi cemaati sinagoglarında Zebur ve Tevrat âyetlerinin; Hıristiyan mezheplerinin hemen hepsinin kiliselerinde güfteleri Kitab-ı Mukaddes metinlerinden oluşan dini müzik formlarının; İslam dini ibadet ve merasimlerinin gerçekleştirildiği mekânlarda ise Kur'an-ı Kerim âyetlerinin makamsal bir üslup ile icra edildiğini ortaya koymuştur.⁹ Ahmet Muhtar Ataman, "Musiki

¹ F. Zehra Karışman, Kur'an Âyetlerinin Ezberlenmesinde Makamsal Okuyuşun Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017.

² Literatür taraması tablosu için bkz. Karışman, s. 104. Literatür taraması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karışman, s. 22-23.

³ İstatistik analizler, İstatistik Uzmanı Yunus Emre Demir tarafından yapılmıştır.

⁴ Ahmet Hakkı Turabî, "İbn Sinâ ve Müzik", *Uluslararası İbn Sinâ Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 22-24 Mayıs 2008, c. 2, s. 199.

⁵ Gülşen Göksel Erdal, "Müziğin Kişisel-Toplumsal-Ulusal-Uluslararası İşlevleri Üzerine", *38. İcanas -Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları- Kongresi*, Baskı Sayısı: 450, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Ankara, 10-15 Eylül 2007, c. 1, s. 288.

⁶ İlkey Şahin, "Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, Haziran 2008, c. 49, sayı: 2, s. 274.

⁷ Feyzan Göher, "Müziğin Toplumsal İşlevi Müzik, Siyaset, Din ve Ekonomi", s. 38, *İcanas -Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları- Kongresi*, Baskı Sayısı: 450, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Ankara, 10-15 Eylül 2007, c. 1, s. 311.

⁸ Süleyman Uludağ, "Musiki Âlemdeki Süsün Bir Parçasıdır", *Diyanet Aylık Dergi Eki*, sayı: 221, Ankara, Mayıs 2009, s. 18.

⁹ M. Safa Yeprem, Türk Cami Musikisi İle Mukayeseli Olarak İstanbul Gayr-ı Müslimlerinde Mabed Musikisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2004, s. 332.

Tarihi II" adlı eserinde; kutsal metinlerin müzikal bir üslupla okunmasının, dini öğretilerini geniş kitlelere yaydığı bilinen Yahudilik ve Hıristiyanlık dinleri için önemli bir yöntem olduğunu, bunun yanı sıra özellikle Hıristiyanların dini metinlerin ezberlenmesini kolaylaştırdığı düşüncesiyle mâbedlerinde müziğe yer verdiklerini iddia etmektedir.¹⁰ Bu bilgiden yola çıkarak "Makamsal okuyuşun İslam dini kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim âyetlerinin ezberlenmesinde de bir etkisi olup olmadığı" sorusuna cevap aramak üzere literatür taraması yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in, ezberlenmesi açısından müzikle nasıl ilişkilendirildiğine dair bilgi bulmak üzere yapılan kaynak taramasında, bu konuda müstakil olarak yazılmış herhangi bir kitap, makale veya akademik çalışmaya rastlanmamıştır.¹¹ Müstakil olarak bu konuda yazılmamış olmakla birlikte, içeriğinde Kur'an ve müzik ilişkisine yer veren eserlerde daha çok, "Kur'an kıraatinde" müziğin dinen caiz olup olmadığı veya okuyuş esnasında müziğin ne ölçüde ve nasıl kullanılabileceğine dair bilgilere değinildiği görülmektedir. Kur'an ve ezber ile ilgili malumatın yer aldığı kaynaklarda ise daha çok hafızlığın tarihi sürecine ve bu konuda uygulanan yöntemlerin içeriğine yer verilmektedir. Dini müzik alanında yapılan akademik çalışmalarda, Kur'an kıraati ve müzik ilişkisinin cami musikisi formları kapsamında ele alındığı gözlenmektedir. Ancak bu çalışmalarda ve incelenen diğer eserlerde de Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi ile makamsal okuyuş ilişkisine değinilmemesi önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bu çalışmada Kur'an metinlerinin ezberlenmesi ve makamsal okuyuş ilişkisinin araştırılması suretiyle alandaki boşluğun bir nebze de olsa doldurulması amaçlanmaktadır.

Problem Cümlesi: Makamsal okuyuşun Kur'an-ı Kerim âyetlerinin ezberlenmesinde etkisi var mıdır?

Araştırmada makamsal okuyuşun Kur'an-ı Kerim âyetlerinin ezberlenmesi üzerinde etkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1.2. Alt Problemler

- 1- Deney grubundaki katılımcıların doğru okuyuş sonucu¹² ortalamaları ile kontrol grubundakilerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2- Deney grubu ile kontrol grubunun dos. ortalamaları arasında katılımcıların müzik eğitimi durumu açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.3. Hipotezler

- 1- Kur'an âyetlerinin makamsal okuyuşunu dinleyerek ezber yapan grubun dos. ortalaması, makamsız olanı dinleyerek ezber yapan grubun ortalamasına göre daha yüksektir.
- 2- Kur'an âyetlerinin makamsal okuyuşunu dinleyerek ezber yapan grubun dos. ortalaması ile makamsız olanı dinleyerek ezber yapan grubun ortalaması arasında katılımcıların müzik eğitimleri olup olmaması bakımından bir farklılık yoktur.

1.4. Metodoloji

1.4.1. Araştırmanın Modeli

Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin¹³ birlikte kullanıldığı bu çalışma deneysel bir araştırmadır. Niyazi Karasar'ın, "Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler" isimli kitabındaki tanıma göre;¹⁴ araştırmamız gerçek deneme modellerinden sontest kontrol gruplu deneysel desen modelindedir. Karasar, bu modeli kitabında şu şekilde açıklamaktadır:

Sontest kontrol gruplu model: Bu modelde, yansız atama ile oluşturulmuş iki grup bulunur. Bunlardan biri, deney; öteki kontrol grubu olarak kullanılır. Gruplara yalnız sontest uygulanır (Deney sonu ölçme yapılır).¹⁵

¹⁰ Ahmet Muhtar Ataman, *Musiki Tarihi II*, 2. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1947, s. 68.

¹¹ Karışman, s. 104.

¹² Çalışmanın devamında bu ifade için "dos." kısaltması kullanılacaktır.

¹³ Bu yöntemlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Songül Karahasanoğlu, Elif Damla Yavuz, *Müzikte Araştırma Yöntemleri*, 1. Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 10.

¹⁴ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, 2. Yazım 30. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 131-132.

¹⁵ Karasar, s. 131-132.

Bu araştırma modelinin bağımsız değişkeni makam unsurudur. Katılımcıların deneysel çalışma sonunda gerçekleştirdikleri ezber okuyuşlarının değerlendirilmesiyle ortaya çıkan dos. ortalamaları ise araştırmanın bağımlı değişkenidir.

1.4.2. Evren ve Örneklem

Türkiye'deki üniversitelerin bütün ilahiyat fakülteleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise 2016-2017 eğitim öğretim yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ikinci sınıfta okuyan ve araştırmaya gönüllülük esasıyla katılımcı olan 62 öğrenciden oluşmaktadır.

1.4.3. Veri Toplama Yöntemleri

Araştırma problemini temellendirmek amacıyla oluşturulan problem durumunun verileri literatür tarama yöntemi ile elde edilirken, alt problemlere dair bulgular kısmının verilerine ise deney yöntemi ve aşağıdaki veri toplama araçları ile ulaşılmıştır.

1.4.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik bilgileri ile Kur'an ve müzikle olan ilişkileri hakkında veri toplanması amacıyla katılımcı bilgi formu;¹⁶ katılımcıların deney sürecinde ezberledikleri âyetleri sürecin sonunda okumaları esnasında gösterdikleri başarı ve yaptıkları hata durumunu değerlendirebilmek amacıyla dos. değerlendirme formu;¹⁷ katılımcılara ezber için verilecek âyetlerin ve bunların uzman tarafından okunuşunda kullanılacak olan makam ile ezber değerlendirmesinde esas alınacak kriterlerin belirlenmesi amacıyla uzman görüş formu¹⁸ gibi veri toplama araçları kullanılmıştır.

1.4.5. Veri İşleme Yöntemleri

Araştırmanın problem durumunu ortaya koymak amacıyla literatür taraması ile toplanan veriler mantık ilminde genelden özele doğru akıl yürütme olarak tanımlanan tümdengelim¹⁹ metodu ile işlenmiştir. Örneklem genel yapısına dair katılımcı bilgi formundan elde edilen veriler ile sontest kontrol grubu modellenen deneysel çalışma sonucu ulaşılan veriler, öncelikle araştırmacı tarafından Microsoft Office Excel programına işlenmiş daha sonra da istatistik uzmanı tarafından SPSS 21 paket programına aktarılarak araştırmanın alt problemleri doğrultusunda istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

1.4.6. Verilerin Çözümlemesi

Kaynaklarda istatistiksel analizde uygulanacak olan yöntemin araştırmanın amacına, varsayımın niteliğine, değişkenlerin yapısal özelliğine göre farklılık gösterdiği belirtilmektedir.²⁰ Bu araştırmanın istatistiksel analiz kısmında bu hususlar göz önünde bulundurularak örneklem değerlerinin dağılım karakterini tespit etmek amacıyla One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi (K-S Testi);²¹ değişkenler ile dos. ortalamaları arasındaki ilişkinin gruplara göre durumunun sınanması amacıyla Bağımsız Örneklem t testi, Mann-Whitney U Testi (Mu Testi), Ki-Kare Testi;²² değişkenlerin toplanabilirlik özelliğinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Tukey Testi²³ uygulanmıştır.

Kaynaklarda istatistiksel verileri anlamlı hale getirmenin bir yolunun bu verileri bazı istatistiksel ölçülerle tanımlamak olduğu belirtilmektedir.²⁴ Bu araştırmada elde edilen verilerin sınıflandırılması ve tanımlanması amacıyla frekans (f), ortalama değerleri gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının deneysel çalışma sonrasında elde ettikleri dos. ortalamaları arasında çeşitli değişkenler açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığının test edilmesinde 0,05

¹⁶ Karışman, s. 91.

¹⁷ Karışman, s. 94.

¹⁸ Görüşüne başvuru uzmanların isimleri için bkz. Karışman, s. 14. Uzman görüş formu için bkz. Karışman, s. 95.

¹⁹ İbrahim Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, 8. Basım, Elis Yayınları, Ankara, 2011, s. 136.

²⁰ Abdülkadir Kalıpsız, *Bilim ve Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1987, s. 185-188; Aysel Aziz, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Geliştirilmiş 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 161.

²¹ Karışman, s. 16.

²² Karışman, s. 16-17.

²³ Karışman, s. 17.

²⁴ Hüsnü Arıcı, *İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar*, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Meteksan A. Ş., Ankara, 2005, s. 198; Şener Büyükoztürk ve diğerleri, *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*, 10. Basım, Pegem Akademi, Ankara, 2012, s. 41.

anlamlılık (manidarlık) düzeyi²⁵ esas alınmıştır. Test değeri 0,05'ten büyük olduğunda değişkenler arasında farklılık olmadığı, 0,05'ten küçük olduğunda ise farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

1.4.7. Sınırlamalar

• Araştırma, İstanbul ili Üsküdar ilçesi sınırları içerisinde eğitim veren üniversitelerden Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

• Araştırma, bu kurumun ikinci sınıfında öğrenim gören ve gönüllü olarak katılımcı olan öğrenciler (62 öğrenci) ile sınırlandırılmıştır.²⁶

• Araştırma, deney ve kontrol gruplarına ezberlemeleri için verilen Hicr Suresinin 91-95 âyetleri ile sınırlandırılmıştır.

• Araştırma, deney grubundaki deneklere ezberlemeleri için dinletilen Kur'an âyetlerinin uzman görüşlerine göre belirlenen²⁷ Rast makamındaki okunuşu ile sınırlandırılmıştır.

• Araştırma sonucunda yapılacak olan yorumlar sadece araştırmanın yapıldığı dönem ve ilgili örneklem ile sınırlıdır.

1.4.8. Varsayımlar

• Deney ve kontrol grubunu oluşturan deneklerin hafıza kuvvetleri arasında fark olmadığı varsayılmaktadır.

• Deney ve kontrol grubunu oluşturan deneklerin Kur'an okuma ve ezberleme hızları arasında fark olmadığı varsayılmaktadır.

• Deney ve kontrol grubunu oluşturan deneklerin akademik başarı puanlarının Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili bütün alt başlıkları kapsadığı varsayılmaktadır.

• Araştırmaya katılan deneklerin katılımcı bilgi formundaki sorulara samimi bir şekilde doğru yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

1.4.9. Araştırmanın Tasarım Aşaması

Araştırma konusu ile ilgili literatür taraması yapıp daha önce böyle bir konunun çalışılmadığı tespit edildikten sonra deneysel çalışmanın tasarlanması amacıyla uzman görüşlerine başvurulmuştur. Sekiz haftalık süreçte Marmara Üniversitesi ve diğer bazı üniversitelerde görev yapan Psikoloji,²⁸ Din Psikolojisi,²⁹ İstatistik,³⁰ Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,³¹ Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat³² alanlarından öğretim elemanlarıyla psikologlar³³ ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görevli uzmanlarla³⁴ görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde uzmanlardan deneysel desen modeli, evren ve örneklem tespiti, katılımcı sayısı ve niteliği, deney ortamının şartları, deney gruplarının özellikleri, araştırma materyalleri, alt problem ve hipotezlerin oluşturulması, uygulama sonucu katılımcı performansının değerlendirilmesi gibi konularda bilgi ve öneriler alınmıştır. Bunlar doğrultusunda araştırma modeli ve katılımcı sayısı belirlenerek araştırma materyalleri ile ilgili hazırlık sürecine geçilmiştir.

²⁵ Karışman, s. 18.

²⁶ Araştırmanın ikinci sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmasında, birinci sınıftaki öğrencilerin yükseköğrenime yeni başlamaları, bu yüzden araştırma kapsamında gerekli bazı bilgileri karşılayamayacakları, dördüncü sınıfların ise yükseköğrenimde son seneleri olması ve yoğun bir dönem geçirmeleri sebebiyle gerçekleştirilecek olan çalışmaya katılımda sıkıntı yaşanabileceği konusundaki çekinceler etkili olmuştur. Geriye kalan iki düzey (2. ve 3.sınıflar) arasında rastgele bir seçimde bulunulmuştur.

²⁷ Detaylı bilgi için bkz. Tablo 1.

²⁸ Yrd. Doç. Dr. Reyhan Bilge (İstanbul Şehir Üniversitesi Öğretim Üyesi, 29.09.2016).

²⁹ Doç. Dr. Ali Ayten (MÜİF Öğretim Üyesi, 23.09.2016), Yrd. Doç. Dr. Sevede Düzgüner (MÜİF Öğretim Üyesi, 18.11.2016).

³⁰ Yrd. Doç. Dr. Melek Astar (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 06.10.2016).

³¹ Dr. Müge Uluman (Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi, 03.11.2016).

³² Prof. Dr. Nihat Temel (MÜİF Öğretim Üyesi, 02.11.2016), Naci Demirci (MÜİF Araştırma Görevlisi, 02.11.2016), Prof. Dr. Mehmet Emin Maşalı (MÜİF Öğretim Üyesi, 03.11.2016), Yrd. Doç. Dr. Kamil Yaşaroğlu (MÜİF Öğretim Üyesi, 14.11.2016), Dr. Münteha Maşalı (MÜİF Öğretim Görevlisi, 18.11.2016), Yrd. Doç. Dr. Fatih Çollak (MÜİF Emekli Öğretim Üyesi, 18.11.2016), Yrd. Doç. Dr. Hatice Şahin Aynur (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, 22.11.2016), Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kılıç (MÜİF Öğretim Üyesi, 23.11.2016).

³³ Uzm. Psk. Şeyma Demirlikan (Türk Kızılayı Uzman Klinik Psikoloğu, 25.09.2016), Psikolog Ebrar Yenice Kanık (İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü Kurum Psikoloğu, 29.10.2016).

³⁴ Kerim Öztürk (Üsküdar Valide-i Cedid Camii İmam-Hatibi, MÜİF Misafir Öğretim Görevlisi, 16.11.2016), Yunus Balcıoğlu (Ataşehir Mimar Sinan Camii İmam-Hatibi, MÜİF Misafir Öğretim Görevlisi, 16.11.2016), Osman Eğin (İstanbul Haseki Abdurrahman Gürses Eğitim Merkezi Müdürü, 21.11.2016).

1.4.10. Araştırma Materyallerinin Hazırlık Aşaması

Bu aşamada öncelikle araştırmaya katılacak öğrencilerin demografik bilgilerini, Kur'an ve müzik ile olan bağlarını öğrenmek amacıyla 15 sorudan oluşan bir katılımcı bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Deneysel çalışmada katılımcılardan ezberlemeleri istenilen âyet grubunun özellikleri ve deney grubuna dinletilecek olan Kur'an okuyuşunun gerçekleştirileceği makam uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda tespit edilmiştir. Alınan uzman görüşlerinin işlendiği formun sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1
Uzman Görüşleri Frekans ve Yüzde Dağılımı Tablosu

Konu	Öneri	Frekans	%	Uzman Sayısı:10
Sure Niteliği	Mekki Sureler	9	90	
	Medeni Sureler	1	10	
Makam Niteliği	Basit Makamlar	10	100	
Makam İsmi	Rast Makamı	7	70	
	Nihavend Makamı	2	20	
	Hicaz	1	10	
Okuyuş Değerlendirme	Harf ve Kelime Hatası	2	20	
	Duraksamadan Okuma	2	20	
	Tecvid Kuralları	6	60	

Yukarıdaki tablo ve grafik incelendiğinde uzman görüşlerinin; katılımcılara Mekki surelerin³⁵ birinden seçilecek olan âyet grubunun ezberletilmesi, bu âyetlerin uzman tarafından basit makamlardan biri ile en çok da Rast makamı ile okunması, katılımcı ezber okuyuşunun değerlendirilmesinde en fazla tecvid kurallarına dikkat edilmesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, katılımcılardan ezberlemeleri istenilecek âyet grubu Mekki bir sure olan Hicr Suresi'nin 91-95. âyetleri olarak belirlenmiştir. Bu surenin seçilmesinde uzman görüşü sonuçlarının işaret ettiği Mekki olma özelliği dışında herhangi bir etken bulunmamaktadır. Sure içinden ezber için seçilecek bölümün belirlenmesinde ise âyet uzunluklarının birbirine yakın olmasına özen gösterilmiştir. Belirlenen âyet grubunun uzman tarafından Rast makamında ve makamsız şekilde okunup kaydedilmesi suretiyle deneysel çalışma esnasında gruplara dinletilecek olan iki farklı ses kaydı oluşturulmuştur.³⁶ Bu kayıtlardan makamsız okuyuşla yapılanı üzerinde herhangi bir ton, nağme farkı içermemesi adına frekans editing işlemi gerçekleştirilmiştir.³⁷

Uzman tarafından, Rast makamında gerçekleştirilen makamsal okuyuşun Fatma Zehra Karışman tarafından notaya alınmış hali aşağıda sunulmaktadır:

³⁵ Medine'ye hicretten önce nazil olan âyet ve sureler Mekki olarak nitelendirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Sülün, *Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi*, 1. bs., Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 90.

³⁶ Hicr suresi 91-95. âyetlerin uzman okuyuş kayıtları, İstanbul Ataşehir ilçesi Mimar Sinan Camii İmam Hatibi olan ve aynı zamanda MÜİF'de misafir öğretim görevlisi olarak Kur'an Okuma ve Tecvid dersleri veren Yunus Balcıoğlu tarafından, Apple marka iPhone 6s Plus model cep telefonu ile yapılmıştır.

³⁷ Bu işlem MÜİF Türk Din Musikisi ABD hocalarından Doç. Dr. Ayşe Başak İlhan Harmanlı tarafından Apple Mac Pro model cihazda Cubase 7 müzik yazılımı ile gerçekleştirilmiştir. Frekans Editing: Kaydedilen bir sesin istenilen tonlama ölçütlerine uydurulması için yapılan işlem.

Bis- mil- lâ- hir- rah- mâ- nir- ra- hîm

El- le- zî- ne- ce- a- lül- ku'â- ne- ı- dîn,

Fe- ve- rab- bi- ke- le- nes'- e- len- ne- hüm- ec- me- îñ,

Am- mâ- kâ- nû- ya'- me- lûn,

Fas- da- bi- mâ- tü- me- ru- ve- â- rıd- a- nil- müş- ri- kîn

İn- nâ- ke- fey- nâ- kel- müs- teh- zi- îñ

1.4.11. Çalışma Grubunun Oluşturulma Aşaması

Bu aşamada örneklemin alınacağı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi hocalarının gözetiminde 2. sınıfta okuyan öğrencilere, yapılacak çalışmadan genel olarak bahsedilip kendilerinden gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyenlerin isimlerini ve iletişim bilgilerini gönüllü katılımcı olma formuna yazmaları talep edilmiştir. Bu esnada katılımcıları yönlendirmiş olmamak adına araştırmacının konusu hakkında öğrencilere bilgi vermemeye özen gösterilmiştir. Ayrıca katılımcıların birbirine yakın özelliklere sahip olması açısından hafız olmama ve hafızlık yapıyor olmama şartının araştırma açısından önemli olduğu da öğrencilere belirtilmiştir. Bu süreç sonunda araştırmada katılımcı olmak için 67 öğrenci gönüllü olmuştur. Bu öğrencilerden beşi ile pilot çalışma gerçekleştirildiği için asıl uygulama geri kalan 62 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bu gönüllü grubunun 51'i kız 11'i erkek öğrenciden oluşmaktadır. 2016-2017 Eğitim-öğretim yılı itibarıyla MÜİF'de okuyan erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısına oranı göz önünde bulundurulduğunda gönüllü olanlar arasındaki erkek ve kız sayısı farkının araştırma açısından problem teşkil etmeyeceği düşünülmektedir. Yapılan yansız atama³⁸ neticesinde bu katılımcıların 31'i deney grubunu, 31'i kontrol grubunu oluşturmuştur. Katılımcıların gruplara dağılımını gösteren tablo ve grafik aşağıda yer almaktadır.

³⁸ Yansız atama: Evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türü (Karasar, s. 151).

Tablo 2
Katılımcıların Gruplara Göre Frekans ve Yüzde Dağılım Tablosu

		Deney Grubu	Kontrol Grubu	Toplam
Kadın	Frekans	25	26	51
	%	80,6	83,9	82,3
Erkek	Frekans	6	5	11
	%	19,4	16,1	17,7
Toplam	Frekans	31	31	100
	%	100	100	100

Yukarıdaki tablo ve grafik incelendiğinde katılımcıların yarısının deney grubunu yarısının da kontrol grubunu oluşturduğu; iki grupta yer alan kız ve erkek katılımcı sayısının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır.

1.4.12. Katılımcıların Müzik ile Olan İlişkisi

Araştırmada yer alan katılımcıların müzik ile bağlarının nasıl olduğunu öğrenmek üzere hazırlanan katılımcı bilgi formundan bu konudaki kategorik değişkenlerle³⁹ ilgili elde edilen veriler, her iki gruptaki katılımcıların tamamına yakınının (% 93,5) müzik dinleme alışkanlıklarının olduğuna işaret etmektedir. Yine bu veriler ile müzik dinleme alışkanlığı olmayan katılımcı oranının da (% 6,5) deney ve kontrol grubunda birbirine denk olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ne tür müzik dinlediğini öğrenmek üzere sorulan soruyla ilgili, genelde kulağına hoş gelen her müziği dinlediğini belirtilen katılımcıların yoğunlukla dinledikleri müzik türlerinin dini müzik ve popüler müzik olduğu görülmektedir. Okuldaki Dini Musiki dersleri dışında özel bir müzik eğitimi alıp almadıklarını öğrenmek amacıyla sorulan soruya katılımcıların yarısından fazlası herhangi bir müzik eğitimleri olmadığı yönünde cevap vermiştir. Okuldaki ders dışında bir çeşit müzik eğitimi aldığını belirtenlerin sayısının, deney grubunda (% 32,3) kontrol grubuna (% 16,1) göre daha çok olduğu görülmüştür. Yansız atama ile oluşturulan bu iki gruptan deney grubunda yer alan ve müzik eğitimleri olduğunu belirten katılımcı sayısının kontrol grubundakine göre daha çok olmasının, yapılan görüşmelerde aldıklarını belirttikleri eğitimin niteliği ve niceliği açısından araştırma sonuçlarını etkilemeyeceği düşünülmektedir. Okuldaki Dini Musiki dersi dışında özel olarak müzik eğitimi aldığını ifade edenlerin ne tür bir eğitim aldıklarını öğrenmek amacıyla sorulan soruya katılımcıların tamamına yakını tarafından bir tür enstrüman dersi alındığına yönelik cevap verilmiştir. Bunlar içinde ilk sırayı ney dersinin aldığı görülmektedir.

1.4.13. Araştırmanın Uygulama Aşaması

Araştırmanın uygulama aşaması toplamda 4 hafta sürmüştür. Araştırmacı bu süreç boyunca hafta içi her gün, deneysel çalışma için MÜİF Camii Kültür Merkezi binasında yetkililer tarafından tahsis edilen odada o gün gelen katılımcılar ile birebir görüşerek deneysel işlemleri gerçekleştirmiştir. Her bir katılımcı ile yapılan görüşme, deneysel işlemler ve katılımcı bilgi formunun doldurulması dâhil ortalama 20 dakika sürmüştür. Araştırma için gelen katılımcıların rastlantısal olarak atandığı deney ve kontrol gruplarına sırasıyla şu işlemler uygulanmıştır:

1. Katılımcıdan bilgi formunu okuyup imzalaması istendi. Aynı form araştırmacı tarafından da imzalandı.
2. Katılımcıların bilgi formundaki sorulara verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından forma kaydedildi.
3. Katılımcıdan önünde hazır bulunan Kur'an-ı Kerim'den ilgili âyet grubunu 2 defa sesli olarak okuması istendi.⁴⁰

³⁹ Bireyler ya da objeler, nitelik ve çeşit yönünden farklılık gösteren bu tür değişkenlere göre kategorilere ayrılabilir ve böylece bir kategoriye girenlerin sayısı saptanabilir (Arıcı, s. 12).

⁴⁰ Kur'an ezberi çalışmasına başlamadan önce, aşinalık kazanmak açısından ezberlenecek metnin yüzünden (metne bakarak) birkaç defa okunması uzmanlarca önerilmektedir. Bu konuda bazı kaynaklar yüzünden okuma tekrar sayısı ile ilgili 3-5 gibi rakamlar verirken (İbrahim Tanrıku, "Kur'an Öğretimine ve Hıfzına Dair Bazı Mülâhazalar", *Yecder Kitapları I* Yecder I. Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu Tebliğleri, 2010, İsam İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı, [13 Mart 2017]); (Yavuz Fırat, "Kur'an Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007, 2,

4. Katılımcıdan araştırma için kullanılacak olan kulaklığı⁴¹ takarak hazırlanan ses kaydını dinlemesi ve bu sırada âyetleri ezberlemeye çalışması istendi. Bu aşamada deney grubundaki katılımcılara makamsal okuyuşla yapılan ses kaydı, kontrol grubundaki katılımcılara ise makamsız okuyuşla yapılan ses kaydı dinletilmiştir.⁴²

5. Ses kaydını dinledikten sonra katılımcıdan kulaklığı çıkartıp âyet grubunu 3 defa yine Kur'an'dan sesli okuyarak ezberlemeye çalışması istendi.⁴³

6. Katılımcıdan varsa kendi kulaklığını, yoksa araştırma için hazırlanan kulaklığı sadece bir kulağına takıp, ses kaydını 5 defa dinlerken âyetleri sesli okuyarak ezberlemeye çalışması istendi.⁴⁴ Bu aşamada Kur'an'a bakarak okumaları ya da ezbere okumaları konusu katılımcıların tercihine bırakıldı.

7. Ses kaydı dinleme ve ezberleme aşamalarında katılımcının âyetleri yüzünden okuyarak takip ettiği Kur'an-ı Kerim bu sürecin sonunda kapatıldıktan sonra katılımcıdan ezberlediği âyet grubunu ezbere okuması istendi. Bu okuyuş esnasında daha sonra araştırmacı tarafından değerlendirilmek üzere katılımcının bilgisi ve onayı dahilinde ses kaydı yapılmıştır.⁴⁵ Yapılan bu kayıtlar katılımcı numarası ile isimlendirilerek arşivlenmiştir.

1.4.14. Katılımcı Ezber Okuyuşlarının Değerlendirilmesi

DeneySEL işlemlerin sonunda yapılan ses kayıtları araştırmacı tarafından dinlenerek katılımcıların ezber okuyuşları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirmeler, uzman okuyuşundan ve seçilen âyet grubundan yola çıkılarak belirlenen ölçütler çerçevesinde yapılmıştır. Bu aşamada elde edilen veriler doğru okuyuş değerlendirme formuna işlenmiştir. Katılımcıların okuyuşlarını ölçmek ve gruplar arasındaki farklılıkları tespit edebilmek amacıyla oluşturulacak doğru okuyuş sonucu için, seçilen âyet grubunun barındırdığı teknik özellikler ve bunların âyetlerde bulunma adetleri hesaplanıp hatasız okuma kriterleri tablosu oluşturulmuştur. Bu tablonun oluşturulmasında, okuyuşların sağlıklı ölçümünün yapılabilmesi için en küçük ayrıntıya inilerek tecvid kuralları, harf ve hareke gibi özellikler dikkate alınmıştır. Ezber okuyuşunda katılımcı tarafından bu özelliklerle ilgili hatalı kullanılan ya da hatırlanmayan unsurlar hata olarak değerlendirilirken tekrar edilenler hata kapsamına alınmamıştır. Sonuç olarak seçilen âyet grubu ile ilgili katılımcının yapabileceği maksimum hata sayısı 198 olarak tespit edilmiş ve katılımcıların dos. ortalamaları ile grupların başarı oranları buna göre hesaplanmıştır.

23, İsam İlahiyat Makaleler Veri Tabanı, [13 Mart 2017]); bazıları herhangi bir sayı vermeksizin, ezberlenecek kısmın çokça okunarak işlek hale getirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Mehmet Adıgüzel, "Kur'an Öğrenim ve Öğretiminin Önemi ve Ezberleme Teknikleri", *Ekev Akademi Dergisi*, 2001, 3, 1, İsam İlahiyat Makaleler Veri Tabanı, [13 Mart 2017]); (Yusuf Alemdar, "Teknik ve Estetik Açından Kur'an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, 12, 1, [13 Mart 2017]). Kaynaklarda bu konuyla ilgili standart bir uygulamaya rastlanmadığından, yüzünden okuma tekrar sayısı deneysel çalışma süresinin de kısıtlılığı sebebiyle araştırmacı tarafından rastlantısal şekilde ilk aşamada 2, ikinci aşamada 3 defa olarak belirlenmiştir.

⁴¹ Katılımcılara ses kaydının dinletildiği Hadron marka Color Fashion EP05 model katlanır kulaklığın teknik özellikleri: Hoparlör Frekans Aralığı 20HZ-20KHZ; Hoparlör Empedansı 32 Ohm; Hoparlör Hassaslığı 104db. (Kulaklık görseli için bkz. s. 140, Ek 3.2.)

⁴² Deney grubuna dinletilmek üzere hazırlanan ses kaydının süresi 5 dakika 41 saniye iken kontrol grubununki 5 dakika 35 saniyedir. İki kaydın süreleri arasındaki bu fark deney grubunun kaydının makamsal okuyuşla, kontrol grubununkinin ise makamsal olmayan okuyuşla gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

⁴³ Dipnot 60'ta belirtilen nedenle bu aşamada da tekrar sayısı rastlantısal şekilde 3 defa olarak belirlenmiştir.

⁴⁴ Yavuz Fırat, "Kur'an Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler" isimli makalesinde, ezberlenecek kısmın yüzünden okunduktan sonra sahih okuyan (tecvid kurallarına ve harflerin mahreçlerine uyan) hafızların ses kayıtlarından da birkaç defa dinlenebileceğini belirtmektedir (Fırat, s. 562). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hafızlık Eğitim Programı'nda da, ezberlenecek bölümün öğrenciye dinletilmesinin öneminden bahsedilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, "Hafızlık Eğitim Programı", Ankara, 2010, <http://docplayer.biz.tr/2613955-T-c-basbakanlik-diyamet-isleri-baskanligi-hafizlik-egitim-programi.html>, [13 Mart 2017], s. 26). Yüzünden okuma tekrar sayısı konusunda olduğu gibi ses kaydı dinleme sayısında da standart bir uygulamaya rastlanmadığı için bu aşamadaki ses kaydı dinleme sayısı araştırmacı tarafından rastlantısal olarak 5 defa şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca, uzmanların ezber yaparken kişinin kendi sesini duymasının önemli olduğuna dikkat çekmesi sebebiyle katılımcılardan ezberlerini yaparken sesli okuma yapmaları istenmiştir (Nihat Temel, -MÜİF Öğretim Üyesi, "Araştırmada Kullanılacak Materyalleri Belirlemek Üzere Uzman Görüşü Alınması" konulu şifahi görüşme, İstanbul: 2 Kasım 2016; DİB Hafızlık Eğitim Programı 2010).

⁴⁵ Katılımcıların ezber okuyuşları Samsung marka S3 Mini GT I8200Q model cep telefonuna, cihazın kendi dahili ses kayıt programıyla M4A formatında kaydedilmiştir.

2. Bulgu ve Yorum

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan alt problemlere ilişkin bulgular ve bunlara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır. Aşağıda sunulacak olan analiz tabloları ve grafikler SPSS 21 istatistik paket programında hazırlanmıştır.

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Alt Problem 1: Deney grubundaki katılımcıların doğru okuyuş sonuç (dos.) ortalamaları ile kontrol grubundakilerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu alt problemde, deney ve kontrol grupları arasında, katılımcıların ezberledikleri ayetleri okumaları esnasında gösterdikleri başarı ve yaptıkları hatalar sonucu oluşan dos. ortalamaları açısından bir fark olup olmadığı sorgulanmaktadır.

Gruplar arasında bu konudaki farklılığın test edilmesinden önce, katılımcı okuyuşlarının değerlendirilmesinde esas alınan dos. yapısının dağılım karakteristiği One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testi (K-S Testi) ile sınanmış⁴⁶ ve sonucun normal dağılımdan⁴⁷ farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 3

Deney ve Kontrol Grubunun Doğru Okuyuş Sonuç Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Sonuçları

Gruplar		n*	Ort.Sıra**	DOS Ort.	Std.Sapma***
DOS	Kontrol Grubu	31	23,18	127,32	65,02
	Deney Grubu	31	39,82	177,39	37,28
	Toplam	62			
Mann-Whitney U Test (Mu test) p değeri****:0,0001<0,05					

*n: Katılımcı Sayısı.

**Ortalama Sıra: Test sonucunu belirlemeye yarayan bir sıralama ölçütü.

***Standart Sapma: Ölçüm değerinin ortalama ile farkını gösteren tanımlayıcı istatistik.

****p Değeri: "Bir istatistiksel hipotez testinin olasılık değeri; gözlenen değerlerden elde edilen bir test istatistiğinin ortaya çıkma olasılığı."⁴⁸

Tablo 3'te görüldüğü gibi, deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcıların dos. ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (*p değeri: 0,0001<0,05*).

Her iki gruba ait dos. ortalamaları incelendiğinde deney grubunun ortalamasının, kontrol grubunun ortalamasına göre önemli ölçüde yüksek olduğu görülmektedir. Yine her iki grubun dos. ortalamalarına dair standart sapma değerleri incelendiğinde kontrol grubu sonuç alanının deney grubuna göre daha geniş olduğu yani kendi ortalaması için çok yüksek sonuç aralıklarında değer aldığı gözlenmektedir. Deney grubunun standart sapma değerine bakıldığında ise bu grubun sonuç aralıklarının kontrol grubuna göre daha dar bir alanda dağıldığı anlaşılmaktadır.

Elde edilen bu bulgulara dayanarak, iki grup arasında dos. ortalamaları açısından deney grubunun lehine ciddi bir farklılık olduğu söylenebilir.

Bundan sonraki alt problemde, araştırmanın ana hipotezi açısından önem arz ettiğinden ilk alt problemim bulgu ve yorumuna atıfta bulunmaktadır.

Alt Problem 2: Deney grubu ile kontrol grubunun dos. ortalamaları arasında katılımcıların müzik eğitimi durumları açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu alt problemde deney ve kontrol grubunun dos. ortalamaları arasında katılımcıların müzik eğitimleri olup olmaması açısından bir fark olup olmadığı sorgulanmaktadır. İlk alt probleme ait

⁴⁶ Test sonuçları için bkz. Karışman s. 98, Ek 2.2.1.

⁴⁷ Normal dağılım: Sürekli random değişkenlere ait verilerin oluşturduğu çan eğrisi biçiminde bir eğrinin yatay eksene göre gösterdiği dağılım. Nilgün Köklü, *Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s. 97.

⁴⁸ Köklü, s. 109.

bulgular, dos. ortalaması bakımından gruplar arasında deney grubunun lehine bir farklılık olduğunu gösterdiğinden, ikinci alt problemin çözümü için gruplar arasında katılımcıların müzik eğitimi durumları açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakmak gerekmektedir.

Tablo 4

Deney ve Kontrol Grubundaki Katılımcıların Müzik Eğitimi Durumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Analiz Sonuçları

			Gruplar		Toplam
			Kontrol Grubu	Deney Grubu	
Ders Dışı Müzik Eğitimi	Var	Frekans	5	10	15
		%	16,1%	32,3%	24,2%
	Yok	Frekans	26	21	47
		%	83,9%	67,7%	75,8%
Toplam		Frekans	31	31	62
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Ki-Kare p değeri: 0,235>0,05

Tablo 4'te görüldüğü gibi deney ve kontrol grupları arasında, katılımcıların müzik eğitimi durumları bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (*p değeri: 0,235>0,05*).

Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (47 kişi; % 75,8) okuldaki Dini Müzik dersi dışında herhangi bir müzik eğitimi almadıkları görülmektedir. Müzik eğitimi alanların oranı (15 kişi; % 24,2) gruplar ayrımında incelendiğinde kontrol grubundaki katılımcı sayısı ve oranının deney grubunun yarısına denk olduğu gözlenmektedir. Yansız atama ile oluşturulan gruplardan deney grubunda yer alan ve müzik eğitimleri olduğunu belirten katılımcı sayısının kontrol grubundakine göre daha çok olmasının, aldıklarını belirttikleri eğitimin niteliği ve niceliği açısından araştırma sonuçlarını etkilemediği iki grup arasındaki dos. ortalaması farkından da anlaşılmıştır. Ayrıca bu sonuç, araştırmanın hazırlık aşamasında yapılan görüşmelerde, uzmanların böyle bir çalışma için grupların müzik eğitimi almış ya da müzik kulağı olan katılımcılardan oluşması gerektiği yönündeki endişelerini de ortadan kaldırmaktadır.

Elde edilen bu bulgular doğrultusunda deney ve kontrol gruplarının, müzik eğitimi değişkeni bakımından kısmen denk oldukları; dolayısıyla da iki grubun okuyuş sonuçları arasında katılımcıların müzik eğitimi durumları açısından gruplardan herhangi birinin lehine bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Sonuç

Hipotez 1: Kur'an ayetlerinin makamsal okuyuşunu dinleyerek ezber yapan grubun dos. ortalaması, makamsız olanı dinleyerek ezber yapan grubun ortalamasına göre daha yüksektir.

Sonuç 1: Katılımcıların ezber okuyuşlarının belirlenen kıstaslar doğrultusunda değerlendirilmesi ile elde edilen dos. ortalamalarının, grup değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Mu Testi uygulanmıştır. Bu test sonucunda iki grubun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde deney grubunun dos. ortalamasının kontrol grubununkine göre önemli seviyede yüksek olduğu görülmüştür. İki grup arasında deney grubunun lehine görülen bu farklılık; Kur'an ezberi yaparken makamsal okuyuş dinlemenin ezbere olumlu etkide bulunduğu bir kanıttır. Dolayısıyla Hipotez 1 doğrulanmıştır. İki grubun başarı ortalamaları arasındaki fark bu hipotez ile ortaya çıkarıldığından bundan sonraki hipotezde öncelikle bu sonuca atıfta bulunulacaktır.

Hipotez 2: Kur'an ayetlerinin makamsal okuyuşunu dinleyerek ezber yapan grubun dos. ortalaması ile makamsız olanı dinleyerek ezber yapan grubun ortalaması arasında katılımcıların müzik eğitimleri olup olmaması bakımından bir farklılık yoktur.

Sonuç 2: İlk hipotez doğrulandığından, dos. ortalamasının katılımcıların müzik eğitimi durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere, gruplar bu değişken açısından Ki-Kare Testi ile sınanmıştır. Test sonucunda aralarında katılımcıların müzik eğitimi durumları açısından

anlamli bir farklıliğın bulunmadığı tespit edilen iki grubun bu değişken bakımından birbirine denk olduğu görülmüştür. İki grupta da müzik eğitimi aldığı söyleyen katılımcılar bulunmasına rağmen bunlardan makamsal okuyuş dinleyerek ezber yapanların diğerlerine göre daha başarılı olması, makamsal okuyuşun ezber üzerindeki olumlu etkisinin bir kanıtıdır. Dolayısıyla Hipotez 2 doğrulanmıştır.

Buraya kadarki hipotezlerin ve araştırma bulgularının karşılaştırılması suretiyle ulaşılan sonuca göre; deney ve kontrol grubunun; yapısal bir uyum içerisinde oldukları görülmüştür. Aradaki bu uyuma karşı deney grubunun dos. ortalamasının kontrol grubununkine göre daha yüksek olması makamsal okuyuşun ezber üzerindeki olumlu etkisinin kanıtıdır.

Kaynakça

- Arıcı, Hüsnü, İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar, Meteksan A.Ş., Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, 2005.
- Ataman, Ahmet Muhtar, Müsiki Tarihi II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1947.
- Aziz, Aysel, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 6. Basım, Ankara, 2011.
- Büyüköztürk, Şener ve diğerleri, Sosyal Bilimler İçin İstatistik, Pegem Akademi, 10. Basım, Ankara, 2012.
- Emiroğlu, İbrahim, Klasik Mantığa Giriş, Elis Yayınları, 8. Basım, Ankara, 2011.
- Kalıpsız, Abdülkadir, Bilim ve Araştırma, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1987.
- Karahasanoğlu, Songül, Elif Damla Yavuz, Müzikte Araştırma Yöntemleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müsikisi Devlet Konservatuvarı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2015.
- Karasar, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler, Nobel Akademik Yayıncılık, 2. Yazım 30. Basım. Ankara, 2016.
- Köklü, Nilgün, Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı. Ankara, 2002.
- Sülün, Murat, Kur'an Kılavuzu, Ensar Neşriyat, 1. Basım, İstanbul, 2011.

Sürelİ Yayınlar

- Şahin, İlkay, "Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 49, sayı: 2, Ankara, 2008.
- Uludağ, Süleyman, "Müsiki Âlemdeki Süsün Bir Parçasıdır", Diyanet Aylık Dergi Eki, sayı: 221, Ankara, 2009.

Kongre-Sempozyum

- Göksel Erdal, Gülşen, "Müziğin Kişisel-Toplumsal-Ulusal-Uluslararası İşlevleri Üzerine", 38. İcanas - Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları- Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Ankara, 2007.
- Göher, Feyzan, "Müziğin Toplumsal İşlevi Müzik, Siyaset, Din ve Ekonomi", 38. İcanas -Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları- Kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Ankara, 2007.
- Turabi, Ahmet Hakkı, "İbn Sina ve Müzik", Uluslararası İbn Sina Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2008.

Tezler

- Yeprem, M. Safa, Türk Cami Müsikisi İle Mukayeseli Olarak İstanbul Gayr-ı Müslimlerinde Mabet Müsikisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2004.

Elektronik Kaynaklar

- Adıgüzel, Mehmet, "Kur'an Öğrenim ve Öğretiminin Önemi ve Ezberleme Teknikleri", *Ekev Akademi Dergisi*, 2001, 3, 1, İsam İlahiyat Makaleler Veri Tabanı, (13 Mart 2017).
- Alemdar, Yusuf, "Teknik ve Estetik Açından Kur'an Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, 12, 1, (13 Mart 2017).

- Diyanet İşleri Başkanlığı, "Hafızlık Eğitim Programı", Ankara, 2010, <http://docplayer.biz.tr/2613955-T-c-basbakanlik-diyamet-isleri-baskanligi-hafizlik-egitim-programi.html>, (13 Mart 2017).
- Fırat, Yavuz, "Kur'an Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007, 2, 23, İsam İlahiyat Makaleler Veri Tabanı, (13 Mart 2017).
- Tanrıkulu, İbrahim, "Kur'an Öğretimine ve Hıfzına Dair Bazı Mülâhazalar", Yecder Kitapları I Yecder I. Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu Tebliğleri, 2010, İsam İlahiyat Makaleler Veri Tabanı, (13 Mart 2017).